

İŞÇİLERİN İŞSİZLİK SİGORTASINA VERDİKLERİ VE ALDIKLARI

GİRİŞ

İşsizlik sigortası, çalışmak arzu ve isteğinde olunmasına karşın, istemi dışında işini kaybeden işçilerin uğradıkları gelir kayıplarını kısmen de olsa giderilmesini amaçlayan bir tanzim yöntemi olarak tanımlanmaktadır.

İşsizlik sigortası ülkemizde, 25.08.1999 tarihinde 4447 sayılı Yasayla kabul edilmiş ve 01.06.2000 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanmıştır.

İşsizlik sigortası, diğer ülkelerde olduğu gibi, bizim ülkemizde de çalışma istek ve yeteneğine sahip olunmasına rağmen kendi isteği dışında işsiz kalan kişiye, uğradığı gelir kaybının bir kısmını yine belli bir süre içinde telafi eden, prime dayalı bir programdır. İşsizlik sigortası zorunludur. Yasalarda tanımlanan iş ilişkisinde işçi sıfatıyla bulunanlar işsizlik sigortasına mecburen dahildirler. Fakat bu uygulama özü itibarıyla bir sigortadır. Her ne kadar özel sigortalardan farklı içeriği olsa da çalışanlar Fona prim ödemekte, Fon zaman içinde ciddi büyüme göstermekte ama işsiz kalındığında, pek de işsizliğin sigorta edilmediği düşünülmektedir.

Ülkemizde uygulanan işsizlik sigortası, aradan geçen 10 yıllık sürede işsiz kalındığında ödeneğe hak etmede, hak edilecek ödenek miktarında, ödeme süresinde, kısaca işsize doğrudan yapılacak ödemeler konusundaki ilkelerini değiştirmemiştir.

İŞSİZLİK SİGORTASI FONUNA YATIRILAN PRİMLER ÖDENEN ÖDENEKLER:

4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanununda, 51 inci maddede belirtilen nedenlerin biri ile işsiz kalan sigortalılara, hizmet akdinin sona ermesinden önceki son üç yıl içinde 600 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödemiş olan sigortalı işsizlere 180 gün, 900 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödemiş olan sigortalı işsizlere 240 gün, 1080 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödemiş olan sigortalı işsizlere 300 gün, süre ile işsizlik ödeneği verileceği, sigortalının aylık brüt kazancının % 1 sigortalı, % 2 işveren ve %1 Devlet payı olarak işsizlik sigortası primi alınacağı düzenlenmiştir.

Çalışırken adına işsizlik sigortası primi yatırılan bir işçinin (işçinin brüt kazancının 1000 TL olduğu varsayılarak örnekler hazırlanmıştır) 600, 900 ya da 1080 gün prim ödenmesi durumunda bunun hangi büyüklüğe ulaşacağı, İşsizlik Sigortası Fonunda çeşitli yatırım araçlarında değerlendirilen bu primlerin belirtilen gün sonunda hangi miktar olacağı aşağıda Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: İşsizlik Sigortası Primlerinin Getirileriyle Birlikte Ulaştıkları Büyüklükler

	Aylar	Getiri oranı*	İşçi İşveren %3	Hazine %1	600 gün prim ödenmesi	900 gün prim ödenmesi	1080 gün prim ödenmesi
1	Nis-09	1.01	30	10	915.01	1469.57	1838.67
2	Mar-09	1.29	30	10	865.87	1414.87	1780.28
3	Şub-09	1.29	30	10	814.84	1356.85	1717.61
4	Oca-09	1.41	30	10	764.46	1299.57	1655.74
5	Ara-08	1.39	30	10	713.83	1241.50	1592.71
6	Kas-08	1.37	30	10	664.05	1184.48	1530.88
7	Eki-08	1.68	30	10	615.07	1128.47	1470.19
8	Eyl-08	1.4	30	10	564.91	1069.83	1405.90
9	Ağu-08	1.25	30	10	517.11	1015.06	1346.49
10	Tem-08	1.15	30	10	470.72	962.53	1289.86
11	Haz-08	1.25	30	10	425.37	911.58	1235.20
12	May-08	1.11	30	10	380.12	860.33	1179.95

13	Nis-08	1.19	30	10	335.95	810.88	1127.00
14	Mar-08	1.54	30	10	292.00	761.35	1073.74
15	Şub-08	1.24	30	10	247.57	709.80	1017.46
16	Oca-08	1.28	30	10	204.54	661.11	965.00
17	Ara-07	1.22	30	10	161.95	612.75	912.80
18	Kas-07	1.26	30	10	120.00	565.37	861.80
19	Eki-07	1.27	30	10	80.00	518.33	811.07
20	Eyl-07	1.08	30	10	40.00	471.83	760.90
21	Ağu-07	1.43	30	10		426.79	712.77
22	Tem-07	1.36	30	10		380.77	662.72
23	Haz-07	1.3	30	10		335.66	613.83
24	May-07	1.33	30	10		291.36	565.95
25	Nis-07	1.18	30	10		247.53	518.53
26	Mar-07	1.35	30	10		204.65	472.48
27	Şub-07	1.2	30	10		161.92	426.19
28	Oca-07	1.35	30	10		120.00 ^[1]	381.13
29	Ara-06	1.25	30	10		80.00	336.06
30	Kas-06	1.39	30	10		40.00	291.91
31	Eki-06	1.25	30	10			247.90
32	Eyl-06	1.4	30	10			204.84
33	Ağu-06	1.26	30	10			162.02
34	Tem-06	1.14	30	10			120.00
35	Haz-06	1.5	30	10			80.00
36	May-06	2.04	30	10			40.00
Dönemsel Getiri Oranı					14.38%	22.50%	27.71%
Ödenen Primlerin Faizsiz Toplamı					800	1200	1440

* Getiri oranları işsizlik sigortası bültenlerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Çalışan adına işsizlik sigortası primi olarak ne yatırıldığı hesaplanırken İşsizlik Sigortası Fonunun bu dönemdeki getirileri dikkate alınmıştır. Tabloda örneğin 600 gün prim ödenmesi sütununda Mart/2009 ayı itibarıyla biriken 865.87 TL., Nisan/2009 ayındaki 40 TL'lik işsizlik sigortası primiyle birlikte getiri oranları hesaplanarak 915.01 TL olduğu esasıyla hazırlanmıştır. Tabloda 600 günlük prim ödeyenlerden başka 900 ve 1080 gün prim ödenmesi de gösterilmiştir. Tablonun en altında ise işsizlik sigortası primleri çeşitli yatırım araçlarında değerlendirilmemiş olsaydı hangi miktarda kalacakları da belirtilmiştir.

Tablo 1’de gösterildiği üzere 600 gün diğer bir ifadeyle 20 ay boyunca çalışan bir işçi adına İşsizlik Sigortası Fonuna prim olarak yatırılan miktar 800 TL, 900 gün prim ödenmesi halinde 1200 TL, 1080 gün prim ödenmesi halinde 1440 TL. olmaktadır. Primler İşsizlik Sigortası Fonunda değerlendirilerek 20 aylık dönemde %14, 30 aylık dönemde %22 ve 36 aylık dönemde %27’lik getiri elde edilmiş ve tahsil edilen tutarlar sırasıyla 915, 1469 ve 1838 TL’lik büyüklüğe ulaşmıştır.

İşsizlere, çalışırken gerek kendilerinden gerekse de işveren ve devletten tahsil edilen bu primlere karşın işsiz kaldıklarında işsizlik ödeneği adı altında ödeme yapılmaktadır. İşsizlik Sigortası Kanununun 50 inci maddesine göre, işsizlik ödeneği prime esas brüt kazancının yüzde kırkıdır.

Bu yasal düzenleme ve yukarıdaki prim ve getiriyle İşsizlik Sigortası Fonuna katkıda bulunan işsizlere ne ödeneceği aşağıdaki Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: İşsizlik Sigortası Fonuna Yatırılan Primler Fondan Yapılan Ödemeler

	İşsiz A	İşsiz B	İşsiz C
İşsizin çalışırken Aylık Kazancı	1000	1000	1000
İşsizin çalışırken Günlük kazancı	33,33	33,33	33,33
İşsizlik sigortası primi ödenen gün sayısı	600 gün	900 gün	1080 gün
İşsiz adına yatırılan işsizlik sig. prim toplamı	915 TL.	1470 TL.	1839 TL.
İşsize yapılacak işsizlik ödeneği süresi	180 gün	240 gün	300 gün
İşsize ödenecek işsizlik ödeneği toplamı	2400 TL	3600 TL	4320 TL
İşsiz adına ödenecek hastalık analık sig. primi	499 TL	665 TL	832 TL
İşsiz adına Fondan yapılacak toplam ödeme	2899 TL	4265 TL	5152 TL
Yapılan Toplam Ödeme/Alınan Prim Oranı	3,2	2,9	2,8
Sigorta Prim Oranı	%31	%34	%35

Tablo 1’de brüt kazancı 1000 TL olan işçi adına işsizlik sigortasına ne kadar prim yatırıldığı gösterilmişken Tablo 2’de bu kazanç üzerinden primi yatırılan, prim ödenen süreleri farklı olan üç kişinin ne kadar ödenek alacakları gösterilmiştir. İşsiz A adına getirisi dahil 915 TL prim yatırılmasına karşın kendisine 2400 TL’lik, işsiz B adına getirisi dahil 1470 TL prim yatırılmasına karşın kendisine 3600 TL’lik, işsiz C adına getirisi dahil 1839 TL prim yatırılmasına karşın kendisine 4320 TL’lik toplamı olan işsizlik ödeneği ödenecek, ayrıca işsizlik ödeneği aldıkları süre boyunca da genel sağlık sigortası primi yatırılacaktır. **Görüldüğü gibi işsizlik %31 ile %35 arasında değişen prim oranlarıyla sigorta edilmektedir** (İşsizlik Sigortası Kanununda belirtilen nedenlerden dolayı bu ödeneğin hepsi işsize ödenmeyebilir, ifade edilen rakamlar en fazla yapılacak ödeme miktarlarıdır). Ülkemizde bu denli yüksek prim ödenen bir sigorta bulunmamaktadır. Türkiye’deki işsizlik sigortası uygulamaları böyle iken diğer ülke uygulamalarına da bakmakta yarar vardır.

Güney Afrika’da işçi ve işverenden işsizlik sigortası fonu için %1 oranında toplam %2 kesinti yapılmaktadır. İşsizlik sigortası primleri ile hastalık ve analık sigortasına da ödeme yapılmaktadır. İşsize gelirin % 45’i ödenek olarak bağlanmaktadır.

Arjantin’de işçi %1, işveren %1,5 oranında işsizlik sigortası primi ödemektedir. Devletin katkısı olmamaktadır. İşsize gelirin %60’ı ödenek olarak bağlanmaktadır.

Mısır’da yalnızca işverenler işsizlik sigortası fonuna ödeme yapmakta ve bu ödemenin miktarı da %2 olmaktadır. İşsiz kalındığında ise alınan son ücretin %60’ı işsizlik ödeneği olarak altı ay boyunca ödenmektedir.

Rusya'da yalnızca işverenler %2 oranında işsizlik sigortası primi öderler. Ödenek miktarı kademeli olarak azalmakta, ilk iki ayda %75, sonraki dört ayda %60, ve son beş ay için de %45 oranında olmaktadır.

Polonya'da yalnızca işverenler %3 oranında işsizlik sigortası primi öderler. Ödenen işsizlik sigortası miktarı ulusal ortalama gelirin %36'sıdır.

İngiltere'de işçiler %2, işverenler ise %3-10 arasında işsizlik sigortası primi öderler.. İşsize %54 oranında işsizlik ödeneği altı ay boyunca ödenmektedir.

Fransa'da işçi %3-4 arasında, işveren %5 oranında işsizlik sigortası primi ödemektedir. İşsize gelirin yaklaşık %75'i ödenmektedir. İşsizler Fransa'da 60 ay boyunca işsizlik ödeneği alabilmektedir.

Almanya'da işçi %3, işveren %3 oranında prim ödemekte, alacağı ödenek %60-67 arasında olmaktadır. İşsiz 12 ay süreyle işsizlik ödeneği alabilmektedir.

İtalya'da işsizler işsizlik sigortası primi ödemezken, işverenler %1-2 oranında prim öderler. İşsize gelirin %80'i oranında işsizlik ödeneği altı ay boyunca ödenebilmektedir.

Hollanda'da işçiler %2, işverenler %5 oranında işsizlik sigortası primi öderler. İşsize son ücretinin %70'i oranında işsizlik ödeneği ödenmektedir. İşsiz, altı ayla 60 ay arasında fondan yararlanabilmektedir.

Yunanistan'da ise işçiler %1, işverenler %3 oranında işsizlik primi ödemekte, işsiz kalındığında ise %40-50 oranında işsizlik ödeneği bağlanmaktadır. Ödenek en fazla 12 ay süreyle ödenmektedir.

Yukarıda örnek olarak gösterilen ülke uygulamalarında işsizlik yardımına değinilmemiştir.

Görüreceği üzere ülkemizden gelişmişlik seviyesi farklı ülkelerdeki işsizlik sigortası uygulamalarında işsiz kalındığında elde edilen gelirin daha yüksek, ödenen işsizlik sigortası primlerinin daha düşük olduğu ülkeler bulunmaktadır.

İşsizlik Sigortası Fonu bu esaslarla kurulup zaman içinde yapısı değiştirilmeyince dokuz yıllık dönem içinde ciddi büyümüştür. Aşağıdaki tabloda ülkemizin dokuz yılda gerçekleşen bütçe büyüklükleri belirtilmiş, İşsizlik Sigortası Fonunun bu bütçe büyüklüklerindeki oransal değeri hesaplanarak ayrı sütunlarda gösterilmiştir.

Yıllar	Bütçe Büyüklükleri (Gerçekleşen)		İşsizlik Sigortası Fonu (2008/Aralık sonu)	Fon/bütçe	
	Gider	Gelir		Gider	Gelir
2000	46.705.028	33.440.143	362.127 ^[2]	1,08	0,77
2001	80.579.065	51.542.970	2.207.558	4,28	2,73
2002	115.682.350	75.592.324	4.979.089	6,58	4,30
2003	140.454.842	100.250.427	8.928.984	8,90	6,35
2004	141.020.860	110.720.859	13.302.295	12,01	9,43
2005	159.165.000	152.712.000	18.003.411	11,78	11,31
2006	175.304.000	171.309.000	23.683.009	13,82	13,50
2007	204.068.000	190.360.000	30.641.836	16,09	15,01
2008	225.967.000	208.898.000	38.256.993	18,31	16,93

Tablo 3: Türkiye Bütçesi ve Fon Mevcudu*(1000 TL)

*Tablo Maliye bakanlığı verilerinden ve işsizlik sigortası bültenlerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 3'de görüldüğü gibi İşsizlik Sigortası Fonunda 2000 yılı sonunda 362.127.000 TL var iken dokuz yıllık birikimin ardından büyüklüğü 38.256.993.000 TL'ye ulaşmıştır. Bu sayısal değer zaman içinde bütçenin gider/gelir büyüklüğü artışından çok daha fazla olmuştur. İşsizlik Sigortası Fonu ilk yıldan itibaren çevrilerek büyüyen kartopu gibi ilk yıllar bütçenin 1'i, 4'ü, 8'i iken sonraki yıllarda bütçenin %20 sini oluşturacak büyüklüğe ulaşacak kadar büyümüştür. Devlet bütçe gelir ve gider büyüklükleri zaman içinde istikrar gösterirken Fon varlığı zaman içinde artma eğiliminde olmuştur.

İşsizlik Sigortası Fonu ile gider bütçesinin yıllar içindeki büyüklüklerinin sayısal değerleri bu dokuz yıllık süreç içinde artış eğilimine göre değerlendirildiğinde Fon (diğer her şeyin eşit olduğunu varsaydığımızda) **2049 Yılında devletin gider bütçesiyle eşleşecek hatta %1,599 oranında da daha büyük olacaktır**^[31]. Aynı hesaplamayı **bütçe gelirleri yönünden de yaptığımızda ise 2048 Yılında yani 39 yıl sonra İşsizlik Sigortası Fonunun devlet bütçe gelirleriyle eşdeğer bir büyüklüğe ulaşacağını öngörmekteyiz**. Kısaca Fon bu haliyle gelecekte de büyümeye devam edecek ve yaklaşık 40 yıl sonra tüm Türkiye'nin bir yıllık tüm ihtiyaçları ve yatırımı için öngörülüp harcanan bir büyüklüğe ulaşacaktır. **Ne gariptir ki, bu büyüklüğe ulaşan Fondan Gap için, istihdamın teşviki için, ekonomik krizin aşılması için ödemeler yapılırken, Fonun asil sahiplerinin daha kolay ve yüksek oranda işsizlik ödeneği almaları konusunda iyileştirme yapılmamıştır**.

SONUÇ

Bilindiği gibi sigorta, karşılaşılması muhtemel tehlikelerin ekonomik sonuçlarını bertaraf eden, herhangi bir olaydan önce alınan tedbirlerle ilgili bir risk yönetim türüdür. Sigorta ile risk yönetiminde az sayıdaki insanın başına gelen zarar, aynı riske maruz bulunan insanların tümü tarafından birlikte göğüslenip daha kolaylıkla karşılanabilir duruma gelmektedir.

Sigorta türünün fiyatlandırılmasında önem taşıyan unsurlardan biri teminat altına alınan riskin gerçekleşme oranıdır. Yine sigortacılıkta ölçülebilir menfaati halele uğratan bir riskin gerçekleşmesi halinde ortaya çıkan zarar giderilmektedir. İşsizlik Sigortası Fonundan yapılan giderler, yalnızca Fonun aylık getirisinin 1/3'ü kadar olmaktadır.

Bu ifadeler genel olarak sigorta hukukunun dayandığı temel esaslar olmasına rağmen devlet tarafından kurulan ve zorunlu olan işsizlik sigortası için bire bir geçerli olamaz. Ancak, işsizlik sigortasının her işsiz kalındığında devreye girmemesi, ödenen primlere karşın işsiz kalındığında eski durumun yalnızca %50'sini telafi edebilmesi, Tablo 2'de gösterildiği gibi işsizlik sigortasından yapılacak toplam ödemenin alınan primlere oranının en fazla 3,2 oranında kalması, yüksek bir prim oranıyla işsizliğin sigorta edilmesi, ciddi birikimleri toplayıp dağıtmayan bir işsizlik sigortası uygulaması içinde olduğumuzu göstermektedir. İşsizlik Sigortası Fonu kurulduğu yıldan beri ciddi kaynakları artarak biriktiren kumbaraya dönüşmüştür. Yakın bir gelecekte yapılacak yasal değişikliklerle hem işsizlik sigortası primlerinin düşürülmesi, hem de Fondan yararlanma şartlarının kolaylaştırılarak daha fazla ödeme yapılması, yerinde olacaktır.

[1] Tabloda işverenlerin, işsizlik sigortası primlerini izleyen ayda ödediği, Sosyal Güvenlik Kurumunun da tahsil ettiği işsizlik sigortası primlerini sonraki ayda işsizlik sigortası fonuna

aktardığı, örneğin haziran ayına ait işsizlik sigortası primlerinin fon hesabına ağustos ayında ödenmekte olduğu ayrıntısı da dikkate alınmıştır. Bu nedenle yukarıdaki tabloda işsizlik sigortası primleri ilk üç ay için faiz uygulanmaksızın hesap edilmiş, sonraki aylarda getiriye uygun artışlar yapılmıştır.

[2] İşsizlik sigortası fonu için kesintilerin 01.06.2000 tarihinden itibaren başladığı ve ilk prim aktarmanın Temmuz/2000'den itibaren olduğu dikkate alınmalı, tabloda yer alan rakamın yılın ikinci yarısına ait bir toplam olduğu unutulmamalıdır.

[3] Excel programı yardımıyla ilk dokuz yıldaki artış eğilimlerindeki değerler üzerinden seri örüntü olarak tamamlanarak 100 değerine 2049 yılına karşılık gelen satırda görülmüştür. 2000 Yılına ait işsizlik sigortasındaki mevcudu tüm yıla göre de hesapladığımızda yani temmuzdan aralık ayında kadar olan birikime göre 12 ayda olabilecek büyüklük esas alınarak yeniden hesaplama yaptığımızda aynı değerlere ulaşma süresinin sadece bir yıl uzadığı hesaplanmıştır.